

«Avrupa Komünizmi»nin Üç Yönü

Ceviren AYDIN PESEN

I. «AVRUPA KOMÜNİZMİ» VE EMPERYALİST BURJUVAZİ

Avrupa-Komünizmi adıyla anılan akım aslında Komintern'in VII. Kongresinden bu yana Batı Avrupa Komünist partilerinin sağa doğru evriminin kurula bağlanmasını temsil etmektedir. Bu evrim —1939 Eylül'ünden 1941 baharına kadarki dönemle Kore Savaşı dönemi dışında— onları kendi burjuvazileriyle yakın bir sınıf işbirliğine itmiştir.

Bu açıdan bakıldığında, tıpkı İtalyan, İspanyol, İngiliz, İsveç ve Belçika Komünist partilerinde proletarya diktatörlüğünün terk edilmesi gibi, Fransız Komünist Partisi'nin son kongresi de Alman Sosyal Demokrasinin Görültz Kongresi'nin bir benzeri olarak görülebilir. Reformist gündelik pratiğin kâğıt üzerindeki ortodoks programlarla (geçmişte Sosyal Demokrasinin Erfurt Programı, bugünse Stalinist Komünist partilerin sözde «Mark-sist - Leninist ilkeleri») gitgide daha derin bir çelişki içine girdiği uzun bir dönemin sonunda program nihayet günlük pratiğe uygun bir şekle sokuldu. Böylece, revizyonizm teoride de resmen kurula bağlanmış oldu.

Peki bu, Batı Avrupa Komünist Partilerinin neo-reformist uygulamalarının resmen kurula bağlanması onların pratiklerini çok fazla değiştirmeyecektir, anlamına gelir mi? Bu partilerin onyıllardır sınıf uzlaşmacılığını uyguladıkları bir gerçektir. Tıpkı Orta Avrupa'da Sosyal Demokratların Birinci Dünya Savaşından sonra yaptıkları gibi, bu Komünist partiler de İkinci Dünya Savaşı sonunda gerek hükümetlere katılarak, gerek partizanlarını silahtan arındırarak, gerek burjuva devletinin, burjuva baskı aygıtlarının (sömürge savaş koşulları altında bile) ve kapitalist ekonominin yeniden kurulmasına etkin bir şekilde

yardım ederek Fransa ve İtalya'da kelimenin tam anlamıyla kapitalist sistemi kurtardılar. Zaten Komünist Parti önderliklerinin bu karşı-devrimci rolü daha 1936-38 döneminin cumhuriyetçi İspanya'sında şekillenmeye başlamıştı bile. O zamanlar henüz her şey «Sovyetler Birliği'ni savunmak» adına yapıyordu. Bugünse artık açık açık Marksist - Leninist devlet teorisinden vazgeçiyorlar. Ama bu pratikte herhangi bir şeyi değiştiriyor mu?

İşte bu soruya doğru cevap verebilmek için, işçi sınıfı kitle örgütlerinin reformist yozlaşmasının tek bir olay değil, bir süreç olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Süreç içerisinde, gündelik pratik, kadroların eğitiminin temelini oluşturan resmî teori; üyelerin kabul edilmesinde benimsenen tavır; sınıf mücadelesinin nesnel rolü; partinin önderliği, kadroları, militanları konusundaki anlayış ne birbirinden tamamen bağımsız, ne de homojen bir bütün oluşturan, birbirlerine sıkı sıkıya kenetli etmenler olarak ortaya çıkmaktadırlar.

1930'larla 40'lardaki halk cephesine yönelişin ardından, herhangi bir Batı Avrupa Komünist partisinin ortalama bir militanı, kendisini Ekim Devrimiyle ve devrimin somut ifadesi olarak gördüğü Sovyetler Birliği'yle özdeşleşmiş olduğu için, partinin bütün reformist uygulamalarına karşın yine de gidip aynı partinin saflarına katılmıştı. Ne var ki bu, bugün artık böyle değil. Geçmişte, bu partilerin kadroları Komintern politikasındaki taktik zigzaglara alışmışlardı (taktikler her üç, dört yılda bir değişiverirdi). Batı Avrupa Komünist partilerinin bugünkü kadroları ise, birkaç istisna dışında, yirmi, yirmi beş yıldan beri en katıksız reformist taktiklerle uğraşıp durmaktadırlar. **Bu çerçevede içinde**, neo-reformizmin kurallaştırılması, bu partilerin sağcı ev-

riminde yeni ve önemli bir aşamayı işaretlemektedir.

Emperyalist burjuvazi bu değişimlerin bütünüyle farkındadır. Ne var ki, her an patlamaya hazır bir devrimci durumla karşı karşıya bulunmadığını bildiği için de «Avro - Komünistler»in hükümetlere katılma ihtimalinden pek memnun değildir. Burjuvazi hâlâ Komünist partilere Sosyal Demokrasiye baktığından nitel olarak daha kuşkulu bir gözle bakmaktadır ama, bununla birlikte, birtakım şeylerin değişmiş olduğunun da farkındadır. Soğuk savaş döneminin önde gelen ideologlarından George Kennan, bir keresinde, yapmış olduğu bir televizyon konuşmasında bunu en açık bir biçimde şöyle dile getirmişti: «Bugün İtalyan ve Fransız Komünist Partileriyle ilgili sorular ortaya atıldığında artık biliyoruz ki karşıımızdaki partiler hiç de öyle 1947'deki partiler değildir.»

Yıllar yılı Batı Avrupa Komünist Partilerinin gitgide Sosyal Demokratlaşmakta olduklarını söyledik durduk. Son gelişmeler ise bu teşhisimizin ne kadar doğru olduğunu açıkça ortaya koydu. Bununla birlikte, daha önce de belirttiğimiz gibi, sözkonusu olan şey bir süreçtir. Batı Avrupa'nın Komünist Partileri, klasik Sosyal Demokrasi imajına uygun olarak, artık sadece burjuva parlamenter demokrasisini değil, burjuva polisini bile destekleyecek kadar ileri gitmiş olmalarının yanısıra, Sovyetler Birliği ve «sosyalist kamp»la olan özel birtakım bağlarını da hâlâ korumaktadırlar. Dolayısıyla, Sovyet bürokrasisinin iç politikasına yönelttikleri tüm eleştirilere karşın, bu bürokrasiyle olan ilişkileri yine de Sosyal Demokrat Partilerinkilerden farklıdır. Hele hele, uluslararası emperyalizmle (Amerikan, Avrupa ve Japon) olan ilişkileri Sosyal Demokrasinin emperyalizmle sürdürmekte olduğu ilişkilerle hiç mi hiç kıyaslanamaz.

Öte yandan, Sovyet bürokrasisi olsun, uluslararası sermaye olsun, Komünist partilerle Sosyal Demokrat Partilere karşı farklı tavırlar almakta devam etmektedirler.

Batı Avrupa Komünist Partilerinin gitgide Sosyal Demokratlaşmaları sürecinin sınırlarının şimdiye dek çizilmemiş olması aslında bu partilerin aşırı ölçüde gelişmiş bürokrat kesimlerinin politik ve maddî çıkarıcılıklarıyla açıklanabilir. Bu bürokrasinin varlığı kendi

özel kimliğine dayanmaktadır ve bu kimlik de «sosyalist kamp»la olan «özel ilişkilerine» hâlâ sıkı sıkıya bağlıdır.

Bu Sosyal Demokratlaşma istenmeyen acı sona kadar sürerse, Komünist Partilerin Sosyal Demokrasiden ayrı varoluşlarının temeli de ortadan kalkacaktır. Ama Komünist Parti önderlerinin pek çoğu bugün için böyle bir tehlikeyi göze almak konusunda ne isteklidir, ne de böyle bir şeyi yapmak için henüz güçleri yeterli. Beri yanda, gelenekler, sürdürülen maddî bağlar, Komünist Partinin tarihî kimliğine sarılarak işçi sınıfının mücadelecî kesimleri içinde Sosyal Partiye karşı koruduğu avantajlar, pek çok üye ve sempatanın Komünist Partiye olan örgütsel bağlarını koparabilecekleri tehlikesi gibi pek çok başka etmen de Sosyal Demokratlaşma sürecinin bugüne kadar varolan sınırlarını açıklayabilir.

Bununla birlikte, tarihî açıdan bakıldığında, «Avrupa - Komünizmi», sadece ve sadece, Batı Avrupa Komünist Partilerinin pek çoğunun (daha fazla) sağa kayışının pekiştirilmesi demek değildir. Aynı zamanda, onlar için yeni olan bazı özel koşullardaki sağ sapmayı da temsil etmektedir. Birincisi, bu, Güney Avrupa'daki kitle mücadelelerinin yükseldiği, hattâ zaman zaman da fırtınalar kopardığı ve böylelikle devrim-öncesi ya da devrimci durumlara yaklaşıldığı bir sırada ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar altında burjuva parlamenter demokrasisinin ardına takılıp, burjuvaziyle, hattâ hattâ büyük sermayeyle (İtalya'da olduğu gibi) sınıf işbirliğine gidecek kadar değişivermek, ortada geçmişte olduğundan çok daha keskin ve açık bir sınıf ihaneti olduğunu göstermektedir. Tıpkı 1914 sonrasındaki Sosyal Demokrasi gibi, «Avro - Komünistler»de bugün burjuvaziyle yapmakta oldukları sınıfsal uzlaşmanın sunağında (mihrabında) sadece devrimci sınıfın mücadelesini kurban etmekle kalmıyorlar, bu arada ücretlilerin gündelik çıkarlarını da ayaklar altına atıyorlar. Ve bütün bunları da «pahalya patlayabilecek bir güç sınamasından kaçınmak» kaygısıyla yapıyorlar.

Eğer devlet aygıtının ve burjuva baskı aygıtının halkın çoğunluğunun demokratik yollardan dile getirdiği isteklere karşın özel mülkiyeti koruyacak biçimde, ve hem de ge-

rektiğinde en kanlı, en acımasız şekilde kullanılmasının önüne geçilmek isteniyorsa, bu aygıtların paramparça edilmesi zorunludur. Şilli deneyinden çıkaramadıkları derstir bu. Hal böyleyken onlar tersine Sosyal Demokrasinin eski «mantığına» başvurmaktalardır: Burjuvaziye karşı geniş çaplı bir güç sınamasından kaçınılmalıdır! Nitekim, devrim-öncesi ya da devrimci bir durum çerçevesinde sınıf çelişkilerinin kızışıp politik güçlerin kutuplaşması sonucu böyle bir güç sınamasıyla karşı karşıya kalındığında da bu «mantık»tan çıkarılan politik kararlar gayet basit olmaktadır: İşçilerin seferberliğini durdurmak. Mücadeleye başlarını koymuş olanları dar-madağın etmek ve proletaryanın bütün katmanlarını yeni baştan sessizliğin içine itmek pahasına da olsa hareketin önünü kesmek. Ama bütün bunlardan sonra şu da var ki, bu tür bir çizginin başarısı sadece ve sadece karşı-devrimin zaferine hizmet etmektedir.

Öte yandan, «Avro - Komünistler»in sağa kayışlarının belirleyici motifi, artık, 1935'de, ya da Nazi Emperyalizminin Sovyet Birliği'ne saldırısından sonra olduğu gibi, Sovyet diplomasisinin ihtiyaçlarına, başka bir deyişle de, Sovyet bürokrasisinin çıkarlarına kayıtsız şartsız boyun eğmek değildir. Bu kez belirleyici etmen, ülke içindeki politik zincirden kurtulmak, parlamentodaki tecridi kırmak ve gerek Sosyal Demokrasiyle, gerekse «liberal» küçük burjuvaziyle bağ kurmanın yollarını aramak girişimleridir. Dolayısıyla, «Avrupa Komünizmi»nin sağa dönüşü hiçbir zaman birbirine yakın tarihlerde Moskova'dan çeşitli ülkelere gönderilmiş bir emre verilen karşılık değildir. Nitekim dönüş, İtalya, İsveç, Fransa, İspanya, İngiltere gibi ülkelerde araları yıllarla ölçülecek kadar farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır, ki bu da uluslararası değil, ulusal süreçlerin belirleyici olduğunu açıkça göstermektedir.

Şüphesiz, Batı Avrupa Komünist Partilerinin kendi içlerinde bağımsız olarak sağa dönüşleri Kremlin'i çok fazla rahatsız etmemektedir. Ne de olsa hareket «barış içinde bir arada yaşama» ve «detant» politikasının sınırları içinde kalmaktadır. Başka bir deyişle, dünya sermayesi ile Sovyet bürokrasisinin Yalta ve Postdam'da saptandığı şekliyle dondurulmuş bulunan Avrupa'daki etki alanlarını

zorlamamaktadır. Fakat yine de, bu dönüş, gerek Sovyet bürokrasisi, gerekse öbür Doğu Avrupa ülkelerindeki uydu bürokrasiler tarafından, düşmanlıkla değilse bile, kaygıyla karşılanmaktadır. Bunun nedenleri pek çoktur; ama bu nedenlerin hiçbirisinin de Brejnev ve arkadaşlarının «proletarya diktatörlüğü»ne olan «sadakat»larıyla uzaktan yakından bir ilişkisi yoktur.

Nedenlerden biri, «Avro - Komünistler»in Kremlin'in yapacağı diplomatik bir manevraya karşı kendilerini korumak için değil de, doğrudan doğruya seçim ve parlamento hesaplarına dayalı olarak burjuvaziye sınıf işbirliğine gitmelerinin —bir başka deyişle, burjuva toplumu ve burjuva devlet aygıtıyla gitgide daha fazla bütünleşmelerinin— onların («Avro - Komünistler»in) gelecekte Sovyetler Birliği ile Batı Avrupalı emperyalistler arasında çıkabilecek bir çatışmada Sovyetler Birliği'ne karşı kendi burjuvazilerinin yanında yer almaları tehlikesini ortaya çıkarmasıdır.

Şimdilik, böyle bir şeyin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini söylemek sadece bir varsayımdan ibarettir. Gelişmeler henüz bu tür bir soruyu evet ya da hayır şeklindeki cevaplama imkânını vermemektedir. Fakat Batı Avrupa'daki iç politikalarda gerçek siyasî araçların kaybedilmesi Moskova için işlerin ciddi biçimde ters gitmesi demek olacaktır. Ve Kremlin artık böyle bir tehlikenin potansiyel olarak bile olsa varolduğunu açık açık görmektedir.

Ne var ki, Troçki, gelişmeleri zamanlamakta yanılıya düşmekle birlikte, bunu daha 1938'de görmüştü. Nitekim, «Avrupa - Komünizmi»nin anlaşılması için temel hareket noktası olarak alınması gereken «Münih, Son Uyarı» başlıklı yazısında Batı Avrupa Komünist Partilerinin gelişmeleri konusunda şunları söylüyordu:

«Eski Komintern'e gelince, doğruyu söylemek gerekirse, onun toplumsal temeli iki katlı bir yapıya sahiptir. Bir yandan, Kremlin'in parasal yardımlarıyla ayakta durmakta, onun emirlerine göre hareket etmekte ve bu nedenle de her eski - Komünist bürokrat, Sovyet bürokratinin küçük bir kardeşi ve uy-

dusu olmaktadır. Öbür yandan da, Eski Komintern'in pek çok aygıtı Sosyal Demokrasiyle aynı kaynaklardan, yani, emperyalizmin üstün kârlarından beslenmektedir. Komünist Partilerin son yıllardaki büyümeleri, küçük burjuvazi saflarına süzülmeleri, devlet aygıtında, sendikalarda, parlamentoda, belediyelerde v.b. yer almaları, onların Kremlin'e olan geleneksel bağlılıklarını koparmak pahasına da olsa ulusal emperyalizme bağımlı hale gelmelerini hızlandırmıştır. Daha on yıl önceden, tek ülkede sosyalizm teorisinin Komintern bölümleri içinde kaçınılmaz olarak açacağı haber verilmişti... Bugünse, yine hiç çekinmeden, yeni bir aşamanın başlangıcına geldiğini haber verebiliriz. Emperyalist çelişkilerin büyümesi, savaş tehlikesinin açık biçimde yaklaşması, SSCB'nin aynı biçimde açık tecrit olunmuşluğu, Komintern içindeki merkezkaç milliyetçi eğilimleri kaçınılmaz olarak körükleyip güçlendirecektir. Komintern'in bölümlerinden her biri kendi hesabına milliyetçi bir politika izlemeye başlayacaktır. Stalin, emperyalist demokrasilerdeki Komünist Partileri kendi ulusal burjuvazileriyle uzlaştırmıştır. Ve şimdilerde bu aşama çoktan geride bırakılmıştır. Bonapartist arabulucu yapacağını yapmış, işini bitirmiştir. Bundan böyle, çıkarları hiç de öyle heran 'SSCB'nin savunulması'yla çakışmayan şoven - Komünistler kendi postlarını kollamak durumunda olacaklardır.» (Writings of Leon Trotsky, 1938 - 39, Pathfinder Press, New York, S. 70 - 71).

II. «AVRUPA KOMÜNİZMİ» VE SOVYET BÜROKRASİSİ

Fakat, Sovyet bürokrasisinin «Avro - Komünistler»in Sovyetler Birliği ile «sosyalist kamp»la olan ilişkilerinin geleceği konusundaki kaygılarından daha önemlisi, «Avro - Komünistler»in bürokratik baskının en fazla sivri olduğu olaylar için yaptıkları ürkek eleştiriler karşısındaki korku ve düşmanlığıdır. Örneğin 1968'de Çekoslovakya'nın işgali sırasında yöneltelen kınamalar, örneğin SSCB'de-

ki siyasî muhaliflerin «psikiyatri klinikleri»nde gözaltına alınmaları karşısında gösterilen hoşnutsuzluklar, demokratik özgürlükler ve insan haklarına saldırıların kınanması, örneğin Çekoslovakya'daki Çarter 77'nin «Avro - Komünistler»ce desteklenmesi, örneğin Polonya'daki grevlerin bastırılmasının yumuşak dille de olsa protesto edilmesi, örneğin Wolf Biermann'ın Doğu Almanya'dan sınır dışı edilip vatandaşlık hakkının elinden alınmasının yine efendilik ölçüleri içinde kınanması, Sovyet bürokrasisi tarafından hep aynı korku ve aynı düşmanlıkla karşılanmıştır.

Bizim burada sözünü ettiğimiz şey, devrimci Marksistlerin 1948'den beri Stalinizmin bunalımı üzerine yapmakta oldukları analizlerde gitgide artan bir şekilde vurgulamış oldukları bir olaydır. Bu, Sovyet önderliğine eleştiri yöneltten öbür çizgilerin anlamadıkları, ya da pek iyi anlamadıkları bir noktadır. Bu nokta Sovyet bürokrasisinin uluslararası işçi hareketiyle, dolayısıyla da uluslararası işçi sınıfıyla olan göbek bağıni koparmamış olduğudur. Bunun sonucu olarak, Sovyetler Birliği (ya da «Halk Demokrasileri») dışındaki Komünist Partilerde olup biten her şey, gerek Sovyetler Birliği'nin, gerekse bu Halk Demokrasilerinin iç ilişkilerine geri tepme biçiminde yansımaktadır. Ve belli koşullarda, bu etkilerin Sovyet bürokrasisinin kurallarının sağlamlığı yönünden zarar verici, hattâ açıkça tehdit edici nitelikler kazandıkları da görülmektedir.

«Avro - Komünistler»in politik çoğulculuk ve demokratik özgürlükler konusunda verdikleri demeçler Doğu Avrupa'da ve SSCB'de öfkeyle karşılanmaktadır. Bunun nedeni ise, «Avro - Komünistler»in kapitalizmi ve burjuva devletini tanımları değil, verdikleri bu demeçlerle Doğu Avrupa'daki ve SSCB'deki siyasal yönetimin şimdiki biçimine bir alternatif oluşturmalarıdır (yani, işçi devleti konusunda ortaya başka modeller koymalarıdır). İşte Kremlin'in gözünde «Avrupa Komünizmi»nin nesnel patlayıcı potansiyeli de burada yatmaktadır.

Jimmy Carter, SSCB'deki insan haklarından söz ettiği zaman da, Soljenitsin, Ekim Devrimi'ne olmadık çamurları attığı zaman da bunlardan tek yararlanan Sovyet bürokrasisinin iç politikası olmaktadır. Bu gibi olaylar

bürokrasinin kendi işçi sınıfını etkisiz duruma getirmek için sürekli olarak şu iki alternatifini öne sürmesine yardımcı olmaktadır: Ya kapitalist sistemdeki kitle halinde işsizlik, ya da bürokratik güç tekeli. Beri yanda, Berlinguer, Carillo, ya da Marchais kalkıp da, «sosyalizmin kurulmasından politik çoğulculuk»-dan azıcık olsun söz açtılar mı Kremlin tarafında derhal büyük bir hoşnutsuzluk başgöstermektedir. Şimdi Kremlin'in birinden birini yapmak zorunda olduğu iki şey vardır: Ya kapitalist dünyadaki en büyük Komünist partilerin emperyalizm safalarına geçtiklerini açıklayacak, ya da, işçi sınıfı iktidarı konusunda Stalinist veya Stalin-sonrası yönetim modelinin yanısıra başka modeller de olduğunu kabul edecektir. Şüphesiz her iki tercih de Kremlin'in politik otoritesini zayıflatıp SSCB ve «Halk Demokrasileri»ndeki muhalefetin hareket alanını görünür biçimde genişletecektir. Bu açıdan bakıldığında, «Avrupa Komünizmi»nin uluslararası Stalinist aygıtta derin çatlaklar açtığı, bu aygıtın bunalımını özellikle SSCB ve «Halk Demokrasileri»ndeki kitlelerle ilişkileri yönünden epey genişlettiği, ve böylelikle siyasal devrime doğru giden gelişmeyi hızlandırdığı söylenebilir.

Peki, o zaman, «Avrupa - Komünizmi»nin sağ bir sapmayı, başka bir deyişle, Batı Avrupa Sosyal Demokrasisiyle, küçük burjuvaziye ve kısmen de büyük sermayeye uzlaşmayı temsil ettiğini öne sürmek bir çelişki olmuyor mu? Bu açık çelişkiyi ortadan kaldırmak için soruyu başka türlü formüllemek yeterli: **Neden Batı Avrupa Komünist Partileri Sovyet bürokrasisinin yönetimindeki iç politika ve baskıyı gittikçe artan (ama henüz tam olarak yeterli olmayan) bir şekilde eleştiriyorlar? Acaba bu aslında Batı Avrupa burjuvazisinin gözüne hoş görünmek, burjuva «sağon sosyetesine» sızmak için girişilen bir hareket mi? Hiç şüphesiz bunu söylemek çok fazla basite kaçmak olur.**

Göstermiş olduğumuz gibi, «Avro - Komünistler»in geçmiş yıllardaki bütün taktik sapmalarının asıl nedeni seçim politikasıyla ilgilidir. Seçmenlere (ve bir ölçüde de sendikalarındaki sempatizanlara) ulaşmayı önleyen özel bir engeli aşma sorunudur. Bu açıdan, «Avro - Komünistler»in Sovyet bürokrasisinin baskıcı politikasına yönelttikleri eleştirilerin

amacı hiçbir şekilde burjuva ya da «yukarı orta sınıf»ın oylarını toplamak değildir. Oportünist seçim politikası doğrudan doğruya işçi sınıfına ve belirleyici orta tabakalara yöneltilmiştir. Ve en güçlü Komünist Partilerin (özellikle İtalyan, Fransız ve İspanyol) «Avro - Komünizm»leri sayesinde en fazla oy toplayacakları çevreler de bu çevrelerdir. Başka bir deyişle, Sovyet bürokrasisinin gittikçe artan bir şekilde eleştirilmesi, aslında Batı Avrupa burjuvazilerine değil, doğrudan doğruya Batı Avrupa'daki işçi sınıfına teslim olmaaktır.

Bu analizi, işçi sınıfı içindeki reformist ve Sosyal Demokrat etkileri, yani, burjuva ya da küçük burjuva ideolojisinin sınıf içinde daha önceden egemen olan etkilerini öne sürerek çürütmeye çalışacaklar olabilir. Şüphesiz böyle bir iddianın bir doğruluk payı vardır, ama sadece çok küçük bir paydır bu. İtalya'da işçi sınıfı ve işçi hareketi içinde yıllar yılı egemenliği elinde tutanın Sosyal Demokrasi değil, Komünist Parti olduğu bir gerçektir. Yine, İspanya'da, yıllardır sürdürmekte olduğu mücadeleyle bunca gelişme kaydetmiş bulunan işçi sınıfının bugünlere reformist bir anlayışın yönetiminde geldiğini söylemek çok zordur.

Tersine, Güney Avrupa'daki, ve bir ölçüde öteki Avrupa ülkelerindeki işçi mücadelelerinde bir kabarma varsa, bu gelişmeye geniş işçi tabakaları içersinde sınıf işbirlikçisi eğilimlerin değil, anti-kapitalist eğilimlerin gelişmesi eşlik edecektir. Bu koşullar gözönüne alındığında, «Avro - Komünistler»in Kremlin'e yönelttikleri eleştiriler işçi sınıfı içindeki burjuva ideolojisi ve etkisine karşı bir teslimiyet değil, hiç şüphesiz bugün eskiye oranla çok daha güçlü olan **işçiler arasındaki mücadeleci kesimlerin ortalama bilincinin anti-bürokratik öğelerine** karşı bir tavizdir.

Buradan bizim «Avrupa - Komünizmi»nin bu yanını olumsuz değil, olumlu karşılamamız gerektiği çıkıyor. Öyle ya, yıllardan beri Sovyet bürokrasisinin gerek kendi işçi sınıfına, gerekse Doğu Avrupa ülkelerindeki işçi sınıfına yönelttiği cinayetleri suçlayıp duran devrimci Marksistler, şimdi bu suçlamaların ufacık bir yankısı Batı'daki resmî Komünist Partilerin önderlerinden gelince kararsızlığa düşerlerse, bu, bir hayli mantık dışı bir davranış olur. Dolayısıyla, **bu noktada «Avro-**

Birikim 40 - 41/100

Komünistler»i «emperyalizme boyun eğmekle» değil, savundukları noktayı sonuna kadar götürmekte gösterdikleri tutarsızlık ve cesaretsizlikle suçluyoruz. Elleinstein'vâri bir biçimde, her şeyi «tarihî koşullarla» açıklamaya çalışan «nesnel» bir Stalinizm eleştirisi; Sovyetler Birliği ve «Halk Demokrasileri»ndeki çalışanların istekleri doğrultusunda, muhalefet partileri ve muhalefet basını da dahil olmak üzere birbirinden farklı çeşitli Sovyet partileri oluşturulması hakkı, gibi açık bir biçimde dile getirilmeyen, belli belirsiz bir «politik çoğulculuk» çağırısı; işçi konseylerinden (yani, işçilerin kendi kendilerini yönetmelerinin politik açıdan belkemiği demek olan özgür ve demokratik seçimli konseylerden) oluşan demokratik bir rejim çağırısına hiçbir zaman açık bir biçimde yanaşmadan, sadece «sosyalist demokrasi»ye yapılan birkaç kaçamak değinme —işte bütün bunlar «Avrupa - Komünizmi» tarafından Doğu'daki politik ilişkilere yönetilen eleştirileri son derece tutarsız ve inanılması güç bir şekle sokmaktadır. Öte yandan, ancak, ayrıcalıklı bir toplumsal tabaka olarak Sovyet bürokrasisinin yapı yönünden Marksist bir biçimde incelenmesi; ancak, Stalinizmin bu bürokrasinin maddî çıkarları üzerine oturtulmuş olarak açıklanması; ancak, bu politik sorunun, kapitalizmle sosyalizm arasında orta bir yerde bulunan bir toplumun sorunuyla, o toplumun kendine özgü üretim ilişkileri, çelişkileri, dinamiğiyle olan etkileşiminin anlaşılması; evet, ancak ve ancak bunlar Sovyet toplumunun yapısal ve üstyapısal gerçeğine ışık tutabilir; ancak bunlar bürokrasinin tekeli gücünü kırıp çalışanların iktidarını oluşturmak ve politik devrimi yapmak yolunda yürütülen mücadelenin bilimsel perspektiflerini çizebilir.

Halbuki «Avrupa - Komünizmi»nde bunların hiçbiri yoktur. Olmadığı için de Sovyet toplumu üzerine oluşturulan «Avro - Komünist» tezleri eleştiriyoruz. Ne var ki, bugün onların kadro ve üyeleriyle bu konuda diyalog kurmak eskiye göre nitel bir şekilde kolaylaşmıştır; ki bu da gerileme değil, tersine, ilerlemedir.

Bunu görmek istemeyen birtakım darkafalı sekterler «Avrupa - Komünizmi»nin ya «uluslararası detantı» kolaylaştırmayı amaçlayan bir Kremlin oyunu, ya da «Sovyetler Birliği'nin

savunulması»ndan tamamen vazgeçildiğini gösteren bir işaret olduğunu öne sürüyorlar. Bir kere, birinci iddia kelimenin tam anlamıyla saçmadır. Kremlin'in kalkıp da Carillo, Marchais ve Berlinguer'e Kremlin'i eleştirmelerini emretmiş olması hiçbir şekilde şiddiye alınabilecek bir şey değildir. İkinci iddia ise çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir, çünkü, gerçekte, bugün ne Çekoslovakya'da, ne de Polonya'da, tabii bu arada SSCB'nin kendisinden söz etmeye hiç gerek yok, emperyalizmle Sovyet toplumu arasında yakın gelecekte kapitalizmin yeniden kurulmasını mümkün kılacak hiçbir çelişki yoktur. Bunun yerine, çelişkiler, Sovyet bürokrasisiyle, baskı altına alınmış, susturulup parçalanmış emekçi tabakalar (yani, çoğunluk) arasındadır. Ama bu çelişkilerin de özel mülkiyetin yeniden kurulması gibi bir girişimle uzaktan yakından hiçbir ilişkileri yoktur (ancak en beyinsizler bürokrasinin bu konuda atıp durduğu kaba iftiralara aldanmaktadırlar.) Biz, işçi sınıfıyla bürokrasi arasındaki bir çatışmada, ideolojik düzeyleri ne olursa olsun, yüzde yüz işçilerden yanayız (eğer bu bilinç düşük ve bulanıksa, bu da bürokratik diktatörlüğün bir sonucudur ve ancak bu diktatörlüğün devrilmesiyle aşılabilir.) Bürokrasiyle emekçi kesimler arasındaki çatışmayı Sovyet toplumuyla uluslararası sermaye arasındaki bir çelişkiyle eşitlemeye kalkınlar aslında kendilerini düpedüz Stalinizmin batağına atmaktadırlar.

III. «AVRUPA - KOMÜNİZMİ» VE BATI AVRUPA İŞÇİ SINIFI

«Avro - Komünistler»in gerek programlarıyla, gerekse politik olarak sağa kaymalarının, en azından güçlü «Avro - Komünist» partilere sahip güney Avrupa ülkelerinde, kitle mücadelelerinin hızlandığı, toplumsal bunalımın keskinleştiği zamanlarda gerçekleşmesi, bize, «Avro - Komünistler»in aynı anda hem sağdan gelen reformist küçük burjuva baskısına, hem de soldan gelen anti-bürokratik baskıya boyun eğmek zorunda kalışlarındaki çelişkiyi açıklama imkânını verir. İşte, «Avrupa - Komünizmi»nin bu özel görünümünü kavradığımızda, onun iç çelişkilerinin ve özellikle de dinamiğindeki çelişkinin anlaşılması, onu sadece ve sadece Sovyet bürokrasisiyle olan

Birikim 40 - 41/101

İlişkileri açısından incelediğimiz zamankine oranla çok daha kolay ve sağlıklı olur.

Klasik Stalinizm, kendine özgü bir toplumsal mantığı olan (her ne kadar bu mantık gide gide sonunda totaliter bir çılgınlığa vardırıysa da..), kapısına içerden mühür vurulmuş bir sistemdi. Kısaca şöyle açıklayabiliriz: Sovyetler Birliği dünyadaki bütün mücadele veren halkların anayurdu, dünya devriminin başkentiydi. Bütün bu halkların çıkarları «SBKP'nin Leninist Merkez Komitesi» ve onun başındaki her şeyi bilen (âlimimutlak) genel sekreter tarafından temsil ediliyordu. Dolayısıyla, Merkez Komiteye ya da genel sekretere yönetilecek en ufak bir eleştiri derhal düşman sınıflarca yönetilen bir siyasal baskının, son analizde de işçi sınıfına ihanetin bir ifadesi haline geliveriyordu. Stalin'in ardında kayıtsız şartsız yer almayan herhangi bir kimse «nesnel» olarak sosyalizme düşman ve emperyalizmden yana kabul ediliyordu.

Ne var ki, Tito'nun itibarının geri verilmesinden veya Moskova'nın Tito'yla arasının açılmasından bu yana olmasa bile, hiç değilse SBKP'nin Yirminci Kongresi'nden bu yana, bu kapalı sistemin de orasında burasında açılan deliklerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. «Avro-Komünistler»le birlikte de hemen hemen kurtarılabilecek hiçbir şey kalmamış gibidir. Bugün şurası açık veya kapalı olarak kabul edilmektedir ki, herhangi bir kimse bir yandan çeşitli konularda Sovyet önderliğinin politikasını kıyasıya eleştirirken, bir yandan da pekâlâ «uluslararası işçi hareketi kampı»nda kalabilir. Yine, gerek açık gerek kapalı olarak doğrulanmaktadır ki, Sovyet toplumu, bırakın bir «işçi cenneti» olmaktan fersah fersah uzak oluşunu, «Avro-Komünist» olmayan partilerin bile kendi ülkelerinde kapitalizmi devirdikten sonra uygulamaya yanaşmayacakları sayısız özellikler taşımaktadır. Bugün, bir dizi katı dogma yerine, artık gitgide artan bir şekilde eleştirel sorunlar ve açık tartışma istekleriyle karşılaşırız (bu tartışmalarda mümkün olan en etkin rolü biz oynamalıyız, çünkü uluslararası işçi hareketi içinde varolan akımlar arasında, bu sorunlar üzerinde en uzun süre çalışan ve en ciddi Marksist sonuçlara varan biz olmuştur).

Ama, «büyük Stalin» ile, «küçük» Stalin'lerin, bölgesel, ulusal ve yöresel düzeylerde iddia edilen yanılmazlıkları arasında Çin seddi yoktur. SBKP önderleri yanılabilirlerse, İtalyan, Fransız ve İspanyol Komünist Partileri önderleri de yanılabilirler. Sovyet bürokrasisinin eleştirel bir biçimde düşünülmesi (Sovyet Toplumunun tarihinin eleştirel biçimde düşünülmesiyle başlanarak) isteği, ister istemez «Avrupa - Komünistleri»nin yürürlükteki politikalarının da (kendi tarihleri konusunda sahip oldukları düşüncelerden başlanarak) eleştirel bir biçimde düşünülmesi isteğine yol açar.

Başka türlü söylersek, «Avrupa Komünizmi»nin dinamiği, şüphesiz, işçi demokrasisinin alanını genişletmektedir, çünkü bu dinamik Batı Avrupa işçi hareketi, Batı Avrupa Komünist partileri ve onların etkisi ve denetimi altında bulunan kitle örgütleri, özellikle sendikalar içinde ve aynı zamanda kamu önünde özgür tartışma ortamı yaratmaktadır.

Toplum ve Devlette sonuna kadar çoğulculuğu (gelecekteki işçi devletinde de) tanımak ve aynı zamanda «monolitik» parti, hele hele «monolitik» işçi sendikası dogmasına bağlanmak bir arada yürütülemez.

Ne var ki, «Avrupa Komünizmi»yle nesnel olarak işçi demokrasisi için açılan yer, «Avrupa Komünizmi»nin sağa dönüşünün nesnel ve özellikle öznel sonuçlarıyla çatışmaktadır. «Hoşgörü» ve «demokrasi» üzerine vaaz verip aynı zamanda bir kemerleri sıkma politikası (İtalya'da) ya da baskı politikasının (İspanya'da) militan işçilere kolaylıkla yutturulabileceği beklenemez. Dolayısıyla, «Avrupa - Komünizmi» hiç değilse yükselen kitle mücadelesi evresinde, Komünist partilerce yönetilen sendikalarda, Komünist partilerin kitleleri arasında (en çok da gençlik ve işçi sınıfından gelen üyeleri) artan bir farklılaşmaya, öncü işçilerin belirgin bir kesimi üzerindeki denetimin sarsılmasına ve Komünist Partiler, sendikalar ve kitle örgütleri içinde eğilimlerin özgürce ortaya konması hakkı için gittikçe artan taleplere yol açar. Aradaki fark Berlinguer'in 1974-77 yılları arasında tuttuğu yol Togliatti'nin 1943-47 yılları arasında kuzey İtalya'da büyük fabrikalardaki politika-sıyla karşılaştırılınca kolaylıkla görülebilir.

Birikim 40 - 41/102

İşçi sınıfı ve sendikalar tabanının Berlinguer'in izlediği yola karşı ayaklanmalarının dışında, (600'den fazla fabrika konseyinin INPRECOR'un son sayısında, numara 4, yeni dizi, 14 Nisan 1977, yayımlanan çağırısına bakınız) Komünist Parti'nin merkez komitesi üç ayrı eğilime bölünmüştür: Amendola çevresinde bir «sağ kanat», Berlinguer çevresinde bir «merkez» ve Cossuta ile eski Stalinci Luigi Longo çevresinde oluşan «katı Stalinci çizgi». Buna benzer bir durum İspanyol Komünist Partisi'nde de ortaya çıkmıştır. Burada, Camacho çevresinde oluşan bir «sol kanat», işçi komiyonlarının lağvedilmesinden yana olan «sağ kanada» «karşı» çıkarken, Santiago Carillo çevresinde oluşan «merkez» sağ kanatla görüşmeler yaptıktan sonra sonunda bu sorunun çözümünde Camacho ile saf tuttu.

Biz, ister SSCB'de olsun ister emperyalist ülkelerin «Avro - Komünist» kitle partilerinde olsun, Stalinci bürokrasinin «bir reform» yapma imkânına sahip olduğunu hayal etmiyoruz. Bu partiler, «kitlelerin baskısı altında» devrimci ya da merkezî partilere dönüştürülemezler. Ama «Avrupa - Komünizmi»nin dinamiğinden de etkilenerek bürokratik denetimin gevşemesinin bu partilerin buhranında yeni ve daha yüksek bir aşamayı başlatacağından hiç şüphemiz yok. Ama bu buhranın evrimi nasıl olacak? Militan Komünist işçi ve gençlerin kaçta kaç bürokratik aygıttan kopmayı başaracak? Bu partilerde gelişen muhalefet, önderlerin manevra yapma imkânını ne dereceye kadar kısıtlayabilecek? Bu sorular, ancak güç ilişkileri bilindiğinde cevaplandırılabilir. Ayrıca, son analizde, kitlelerin etkinliği ve devrimci Marksistlerin gerek sınıf mücadelesinde, gerekse program ve siyaset tartışmasında oynayacakları rol de bu güç ilişkisini belirlemede kesin öneme sahiptir.

«Avro - Komünistler»in şimdiye kadar İtalya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerde oynamayı başardıkları büyük koz, kitlelerin gözünde inanılır ve kapsamlı bir politik strateji sunar gibi olmalarıydı. Bu stratejinin reformist karakteri pek göze çarpmıyor (ve ciddiye de alınmıyor: Büyük burjuvazinin anti - Komünist kampanyaları olayın bu yanını kitlelerin gözünde perdelemekte oldukça önemli bir rol oynuyor). İşçilere çekici gelmiş olan ve büyük

ölçüde hâlâ da çekici olan, kısmen, 1968'den bu yana, yıllarca süregiden ve kitlelerin içgüdü ya da yarı-bilinçle kapitalizmin son dönemlerinin artan buhranı ile özdeşledikleri siyasi pata durumuna karşı ilk kez bir çıkış yolu görmüş olmalarıdır. «Sol cephe gittikçe daha çok oy kazanacaklar. Bir iki girişimden sonra parlamentoda çoğunluk sağlayabilecekler. Güçlerin sınanması sırası geldiğinde de daha sağlam bir başlangıç noktasında olacaklardır.» Kitlelerin «Avrupa - Komünizmi»nden anladıkları budur. Aynı şekilde Alman işçilerinin Kautsky'nin «aşındırma» stratejisinden ve Ebert Schieidemann'ın «uzun vadeli taktikleri»nden («Avrupa - Komünizmi» stratejisinin tarihteki ilk öncüleri) anladığı da bu idi.

Ama, kapitalist çağın son döneminin zorlukları keskinleştikçe, işçi sınıfının kazanımlarına işverenlerin saldırıları güçlendikçe, toplumsal kriz ve sınıf çelişkileri nesnel olarak keskinleştikçe, bu strateji, doğrulanma anına daha çabuk yaklaşacaktır. «Tarihî uzlaşma» bir yana, burjuvaziye yeni reformlar temeli üzerinde işbirliği bile artık imkânsızdır. Bu, kâr oranını yükseltmesi için, işçi sınıfının sırtına binen yeni özveriler gerektirmektedir. Geniş yığınlar «sol alternatifi» ne kadar olumlu ve inanılır bulurlarsa bulsunlar bunu gerçekleştirmek için kendi yaşama standartlarında ve demokratik özgürlüklerinde herhangi bir özveriyi kabul etmek için gittikçe daha az hazırlıklıdır. Bu noktada kaçınılmaz olarak KP aygıtıyla çatışacaklardır. Ve bu çatışma tamamen kendi ideolojik-politik dinamiğinin sonucu olarak ortaya çıktığı için, «Avrupa - Komünizmi»nin ciddi bir krizine yol açacaktır.

Bu krizin bir olumsuz sonucu —yani, mücadelenin KP bürokrasisi tarafından başka yöne çevrilmesi ve başka bir politik alternatif olmamasının bir sonucu olarak işçilerin işverene ve burjuva devlete karşı sınıf mücadelesinde yenilgiye uğraması— kuvvetler ilişkisinde büyük sermayenin lehine bir yer değiştirme anlamına gelir ki bu çok ağır sonuçlar doğurabilir. Bu krizden işçi sınıfının bir zaferle çıkması (bu da yeni, devrimci bir önderliğin niteliksel güçlenmesi olmaksızın düşünülemez) geniş işçi tabakalarının anti-kapitalist pratiğe katılmalarını, öz-örgütlenmele-

Birikim 40 - 41/103

rini ve «Avro - Komünistler»in iradelerine karşı bir politik grev yapmalarını gerektirir. Bu, Avrupa'da sosyalist devrimin yolunu açabilir. Öyle de olsa, böyle de, «Avrupa - Komünizmi» stratejisi iflas etmiştir.

«Avrupa - Komünizmi» tarafından, Stalinizme karşı eleştirel tutumları teşvik edilmiş bulunan birçok içtenlikli Komünist işçi, genç ve aydın gelecekte, sınıf çıkarları için, sosyalist devrim için mücadelenin ön saflarında dövüşeceklerdir. Yığınların dayanılmaz ihti-

yaçlarına tekabül eden, acil ve geçici talepleri için kesin ve ilkeli bir eylem birliği politikası, Stalinizmin özünün sabırlı ve pedagojik bir yaklaşımla açıklanması ile birleşerek bizim sosyalist konseyler politikamız ve bizim alternatif stratejimiz, saflarımıza katılacak olanlara yolu açan en önemli silahlardır. «Avrupa - Komünizmi» tarifesi olmayan bir transit durumdur. Gerçek komünistler için, Leninizm'den başka, Dördüncü Enternasyonal'den başka yol yoktur. ■

Birikim 40 - 41/104

¹ Şubat ve Mart'ta Polonya'da başgösteren huzursuzluklardan sonra İtalyan KP önderlerinden biri olan Bufalini, KP Merkez Komitesi toplantılarından birinde podyumdan şöyle konuşmuştur (14 Mart): «1950 ve 1960'ların tersine, bugün polis...

demokratik sistemin düşmanlarına karşı demokratik düzeni korumak için çağırılmaktadır.» Weimar Cumhuriyeti'nin yükseliş döneminde konuşan bir Hilferding'i ya da Severing'i dinlediğinizi sanmıyoruz.